

Religie, politică și mit este mai degrabă o carte interactivă, o somație făcută cititorului ca, având toate probele pe masă, să-și formuleze și să-și exprime singur punctele de vedere.

comentarii critice

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

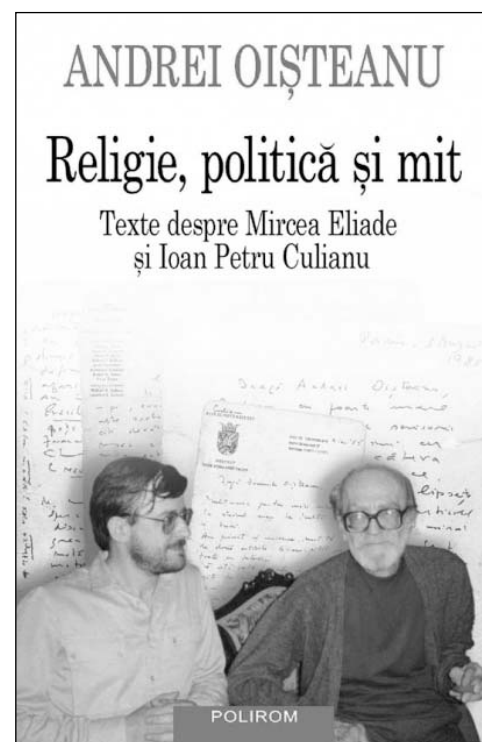
Din nou despre Eliade și Culianu

Livevi Bordaș mi-a trimis zilele trecute o scrisoare supărată în care îmi arăta cum, pe fondul psihozei anti-românești care a lovit de câteva săptămâni Italia, în presa de la Roma s-a redeschis dosarul trecutului fascist al lui Mircea Eliade. Pretextul l-a constituit premiera filmului lui Francis Ford Coppola, *Youth without Youth*, ecranizare după nuvela lui Eliade, *Tinerete fără tinerete*. Deja clasicele acuze privind trecutul fascist (venită din Italia, această acuză sună cel puțin bizar, ca și cum cineva din altă țară ar fi acuzat de presa din Germania de trecut nazist) i s-au adăugat cu acest prilej și altele noi, cum ar fi cea de impostură sau „samanismul dubios” care îl făcea pe savant să umple „nu numai amfiteatrele cu studenți, dar și propriul pat cu studente”.

Neașteptata și, în formele ei concrete, nedorita, revenire a cunoscutului prozator și istoric al religiilor în atenția presei occidentale mi-a îndreptat atenția spre cartea lui Andrei Oișteanu, *Religie, politică și mit. Texte despre Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu*. Mărturisesc că am primit de mai multă vreme această carte, dar am tratat-o cu oarecare mefiență pentru că nu vedeam rostul unei noi discuții despre raporturile dintre maestru și discipolul său după publicarea corespondenței lor și apariția a zeci de cărți și articole despre fiecare dintre cei doi protagoniști. Mai mult decât atât, aveam o idee și despre pozițiile lui Andrei Oișteanu în aceste chestiuni, pe unele dintre ele invocându-le chiar în propriile-mi cronici la cărți de (sau despre) Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu. Trebuie să mărturisesc, de aceea, că impresia pe care mi-a lăsat-o volumul, încă de la primele pagini, a fost una intensă de *déjà lu*. De altfel, Andrei Oișteanu nu își propune să aducă informații noi, dezvoltării capabile să modifice de o manieră spectaculoasă cunoștințele generale despre Eliade și Culianu sau să ridice misterul dens care continuă să învalui viețile celor doi savanți. Dimpotrivă, *Religie, politică și mit* este mai degrabă o carte interactivă, o somație făcută cititorului ca, având toate probele pe masă, să-și formuleze și să-și exprime singur punctele de vedere. Iar temele supuse acestui inedit proiect de dezbatere publică sunt mai mult decât incitante: raporturile dintre publicistica politică și opera științifică a lui Mircea Eliade, rolul ortodoxiei în proza, tratatele științifice, dar și în gândirea politică ale lui Eliade, relevanța unor mituri centrale ale spiritualității românești (*Mirorița* vs. *Meșterul Manole*) în viziunea lui Eliade asupra lumii, încercarea de recuperare a autorului *Tratatului de istoria religiilor* de către autoritățile comuniste, cine și de ce l-a asasinat pe profesorul Ioan Petru Culianu. Chiar dacă, în general, lucrurile sunt cunoscute, Andrei Oișteanu are inteligența de a oferi subtilități de interpretare care modifică într-o oarecare măsură tabloul de ansamblu și tulbură șablonul de gândire. Se speculează foarte mult pe seama adeziunii lui Mircea Eliade la Garda de Fier, dar se uită adesea că, spre deosebire de fascism și nazism, ideologia acesteia a avut o consistentă componentă creștină. Precizarea este în măsură să lumineze simpatia istoricului religiilor pentru acest fenomen. Scrie Andrei Oișteanu și nu putem decât să subscriem: „Față de nazism, fascism și alte variante europene ale extremei drepte intebelice (cu excepția salazarismului, care a creat un «stat creștin totalitar», cum scria Eliade

în 1942) se știe că fascismul românesc a avut unele caracteristici specifice. Una dintre ele, foarte importantă pentru înțelegerea fenomenului a fost *nu* abjurarea creștinismului ortodox, ci – dimpotrivă – exaltarea lui. Așa se explică, printre altele, numărul mare de preoți și de țărani din cadrul *Mișcării Legionare*. (p. 11) De aici se poate deduce, într-o oarecare măsură, miopia politică a savantului cpare s-a încapățânat să vadă în Garda de Fier în primul rând o „sectă mistică” și apoi doar o „mișcare politică”. Ideea, susținută de Sorin Alexandrescu, este considerată simplistă de Andrei Oișteanu care nu se arată deloc convins că ea poate justifica tot elanul publicistic al lui Mircea Eliade din a doua jumătate a anilor '30 și implicarea sa directă în acțiunile electorale ale legionarilor. În condițiile în care s-au auzit voci care au solicitat chiar punerea la index a operei lui Eliade, inclusiv a celei științifice, sub pretextul că aceasta ar fi fost infestată de ideile omului politic privind „revoluția creștino-legionară” devine legitimă discuția inițiată de autor pe marginea presupusului ortodoxism care ar sta la baza viziunii asupra istoriei religiilor. Răspunsul cel mai competent la această chestiune îl dă Nicu Steinhardt care spune că ideile creștine ale lui Eliade sunt vizibile în literatura sa, dar nu și în opera științifică. Aceeași dilemă poate fi transpusă și în raportul dintre opera științifică și gândirea politică ale aceluiași autor. Sunt studiile de istoria religiilor tributare convingerilor politice exprimate de Mircea Eliade în anii '30? Cercetătorul israelian, originar din România, Moshe Idel, crede că este dificil de stabilit o asemenea conexiune și este în prezent unul dintre cei care militează pentru publicarea în Israel a operei științifice a savantului. Iar Andrei Oișteanu îi împărtășește demersul cu precizarea că întregul trecut al savantului, inclusiv părțile sale astăzi mai puțin convenabile, trebuie scos la lumină.

Am mai scris despre excelentul comentariu al lui Andrei Oișteanu la cartea lui Ted Anton, *Eros, magie și asasinarea profesorului Culianu*. Studiul este reprodus și în acest volum și acum, la recitirea lui, mi-a sărit în ochi o pistă peste care am trecut cu oarecare nonșalanță la lectura inițială: dosarul lui Culianu de la CNSAS. Dacă, așa cum se presupune, profesorul a fost ucis de elemente ale fostei Securități, firesc ar fi ca la CNSAS să existe un consistent dosar de urmărire și indicii clare că Ioan Petru Culianu era un obiectiv important. Se pare însă că documentele din arhivele CNSAS sunt mai degrabă dezamăgitoare. Dosarul de urmărire este închis în anul 1972, iar în dosarele celor care au intrat în contact cu el, referirile la profesorul Culianu fie lipsesc, fie nu au relevanță. Pe de altă parte, fiecare dintre piste are zone de umbră greu de eludat. S-a spus că profesorul a fost ucis în miezul zilei într-un loc întesat de lume (toaleta universității, unde în orice clipă ar fi putut intra cineva) pentru a se da un avertisment. Dar crimele avertisment sunt de obicei „semnate”, tocmai pentru a se ști de unde vine amenințarea. În ce privește serviciile secrete românești nu pare deloc verosimil ca ele să-și fi asumat un asemenea risc la un an și jumătate după revoluție. Oricât de acide erau articolele lui Culianu împotriva regimului de la București, ele nu puteau reprezenta un pericol care să justifice un asemenea act. Presa din țară era cel puțin la fel de critică la adresa regimului, nimeni nu cred că ar fi fost dispus să riște un imens scandal internațional pentru a închide gura unui om

Andrei Oișteanu, *Religie, politică și mit. Texte despre Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu*, Editura Polirom, Iași, 2007, 224 pag.

care se adresa mai degrabă unui public restrâns din diaspora. Bătrânii legionari din SUA și Canada ar fi avut la îndemână soluții mai puțin riscante, mai ales că astfel de prezențe nu ar fi putut trece neobservate pe holurile aglomerate ale universității. De altminteri, dacă specialiștii FBI au abandonat cazul, mă tem că nu suntem noi cei în măsură să îl deslușim pe baza unor cărți sau articole de ziar. Chiar dacă misterul continuă să ne furnice.

Cartea lui Andrei Oișteanu nu-și propune să aducă în altă lumină raporturile dintre Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu. Ea este o colecție de texte despre cei doi cuprinzând eseuri, conferințe, recenzii, intervenții la mese rotunde și chiar prezentări improvizate la lansări de carte. Textele sunt inegale ca valoare, iar unele idei și informații se repetă deranjant de la o pagină la alta. Pe alocuri impresia de improvizat, de lucru făcut în pripă este copleșitoare. Există însă și interpretări foarte nuanțate cum este cea a lui Moshe Idel la dezbaterea *Culianu versus Eliade*, moderată de Andrei Oișteanu și reprodusă în finalul volumului. El pune în evidență diferențele structurale dintre oamenii de știință Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade: „...structura profundă a lui Culianu la început este deja foarte diferită de cea a lui Eliade. Are fenomenologii multiple, nu are o viziune unică. Are tot felul de modele pe care le găsește și pe care le opune și asta este descoperirea cea mai importantă în primele studii ale lui Culianu. Eu l-am cunoscut pe Culianu post-Eliade. Cred că nu a fost niciodată realmente pre-Eliade și niciodată foarte mult în favoarea viziunii lui Eliade, nu vorbesc din punct de vedere personal și al relațiilor dintre ei, vorbesc acum din punct de vedere intelectual pur.” (pp. 193-194)

Fie și numai pentru subtilitatea acestui tip de remarci, această carte merita editată. ■